

ÉRTESÍTŐ.

A Magyar Philosophiai Szemle és az iskola.

Szándékom van rendszeres megbeszélés tárgyává tenni az iskola-ügyet a Magyar Philosophiai Szemlében.

Megmondom ezuttal szándékom indító okát s megjelölöm a célt, melynek elérésére, vagy legalább érlelésére, a rokon erők hozzájárulásával törekszem.

Minden intézmény közül tagadhatatlanul az iskolához van legtöbb köze a philosophiának. A philosophia a tények eszmei kapcsolatának, az ideálnak áll szolgálatában, épen úgy, mint az iskola; a philosophia az ismeretek birodalmában nyújt tájékozást, épen úgy, mint az iskola; a philosophia éltető lelke a módszer, ép úgy, mint az iskoláé. Az iskola az az intézmény, mely a módszer, a belátás, az eszme alapjait a közélet számára megveti, melyen át a philosophi elmélet, a nagy közönséggel összefüggésbe jut. A philosophia a megismerés elmélete, melyet összes perspektíva nyitó eszméivel, módszereivel, tantervével, a folyton megújuló, növekvő nemzedékek számára, az iskola valósít meg. Iskola és philosophia egy éremnek két lapja; elválatatlanul összefüggnek az iskola belső-életében, mely a philosopháló elmének a közélet használatára szánt, határozott formákat öltött gyümölcse.

E szervezet alakításába kétségkívül befolyznak a közélet egyéb, szintén philosophiai contemplatiók alá tartozó intézményei is. Befolyásuk emelkedhetek odáig, hogy az iskola tulajdonjoga felett kelnek egymással vitába. Napjainkban, tudvalevőleg, az állam és az egyház folytatja a vitát a tulajdonjog felett, melynek érvényesítése, legtulzóbb szélsőségében sem terjedhet tovább az iskola külső szervezésénél. Ki állítson iskolát; ki lássa el anyagi eszközeivel épületeit, szertárait; ki vezesse administrációját; ki nyomja rá saját szelemének bélyegét az iskolára? e pontok körül fordul meg ma az állam s az egyházak iskolaügyi vitája. Nem kicsiny-

lem a tanügyi politika jelentőségét. Azonban e jelentőség elismerése mellett is az iskola constitutív elemére: a tantervre, a módszerre, az őket összefűző vezéreszmére utalok, melyeket sem az egyház, sem az állam meg nem állapít, mert odáig egyikök hatásköre sem terjed ki. Legyen az iskola az államé, az egyházé vagy bármely más társadalmi tényezőé, a tulajdonosok mindegyiké kénytelen saját forrásánál keresni az iskola belső-vezetere irányt, módot szabó eszmét: a philosophiánál, mely mellett, az iskola belső-vezetete kérdésében, bármely intézmény csak másodrangú fontossággal bír.

Az a baj kétségkívül megvan, hogy a philosophiának nincs oly forrása, melyhez a gyakorlati szempontok által vezérelt közélet, mint végérvényesen határozó tekintélyhez fordulhatna s a melynek törvényei, vagy kanonai szerint csinálhatná meg iskolájának paragraphusait. Külön, csupán a philosophia számára való intézményt eddig nem teremtett a közélet. Az a philosophia ér csak valamit, mely igaz, hogy forum nélkül, de bennünk, valamennyünkben, a korszellemben él; s ennek időről-időre való töredékes, legmegfelelőbb kifejezése, az iskola intézménye.

Senki sem állíthatja, hogy közszellemünk nagyon meg volna elégedve tényleges iskoláink belső szervezetével; sőt úgy nálunk, mint egész nyugaton napról-napra tanui vagyunk a hivatalos, — valamint a magán élet köréből, a sajtó útján kifejezést nyerő nyilatkozatoknak, melyek az iskola vezéreszméjét módszerét, eredményét kifogásolják s az elfogulatlan szemlélőben azt a gondolatot költik, hogy a kor teljes meghasonlásba jutott iskolai intézményeivel. A jelen kor szelleme gyakorol kritikát ama formák fölött, melyekben egy másik, immár elmúlt, de az iskolai intézményben megszökönösödött korszellem lelt egykor kifejezést.

Müller Miksa a román nyelvek kiképződésének magyarázásában, a többek közt, azt a hasonlatot is használja, mely a folyamat a tél idején borító jégréteg s az alatta egyre hőmpölygő áradat közt van. Roma classicus nyelvét, megjegőczült grammatikai, syntactikai formáit áttörte a róma népével vegyült barbar népek áradata s a tavasz eljöttével a lingua classica jege összeolvadt a lingua vernacula népies szójárásával, mely aztán a mai élő román nyelvekben jutott kifejezésre. A nyelv átalakulás e folyamata hosszú volt; hosszú és kínos a bomlás és újjaképződés e processusa az intézmények keretében, így az iskola intézményében is.

A Magyar Philosophiai Szemle az iskola ügy átalakulásában a tavasznak kíván hirdetője lenni; amaz eszméknek, melyek a múlt idők jég-

rétegének föláldozása árán is, a kor követelményének szereznek érvényt, nyelvben, az intézmények szervezésében s az őket vezérlő szellemben.

Nyíltan kívánok szólni. Leggyorsabb s egyuttal legbiztosabb utakon halad az iskolai intézmények keretében az ugynevezett szakiskolák átalakulása, minek az a magyarázata, hogy a szakiskolák szükségletei majdnem kézfoghatók; a céljaikhoz illő eszközöket megszabja a közélet.

Az ebben történt vagy történő legcsekélyebb változás szembeszökőleg nyilvánul egy-egy földmivesi, ipari, kereskedelmi mozzanat kiemelkedésében, vagy a magasabb szakiskoláknál: a közegészség, a technika, az állami élet terén végbement újabb evolúcióban. Mind e mozzanatok és evolúciók logikumát s egy-egy tantárgyban feldolgozását aránylag könnyű megvalósítani s a tényleg talált szakiskola szervezetéhez hozzácsatolni, vagy érette az egész szervezetet reformálni. Ismétlem: a felső-, közép- és alsó fokú szakiskolák szervezete aránylag nem nagy nehézségekbe ütközik s közönségesen olyannak vélik, melyet az illető szakok művelői legalkalmasabban hajthatnak végre. Ez utóbbi követelményben tévedés van. A tévedés ott rejlik tudniillik, hogy a szakkörök munkásai rendszeren átlépik ama határvonalakat, melyek a közélet és az iskola, a gyakorlat és az elmélet közt fennállanak s az iskolákból hajlandók volnának műhelyeket, kereskedelmi és hivatalnoki bureaukat formálni s ekként oly intézeteket alakítani, melyek a meleg házakhoz hasonlóan magukba foglalják a gyakorlati élet minden elemét, csupán annak éles levegőjét zárják ki. Ez iskolai műhelyekből és bureaubból melegházi individuumok kerülnek ki, telve az iskolai pedantokratia összes göggyével és törekénységével, melyeknek a közélet hasznát nem veheti, mindaddig, a míg saját durva iskolájában át nem alakítja. — Joggal kérdésbe tehető, nem czélszerűbb-e az ugynevezett szakoktatás ismerettárgyai nagy részének elsajátítását az iskolán kívül, a tényleg fenálló műhelyekre, hivatalokra bízni, mely esetben azonban választást kellene ejteni a gyakorlati uton beszerezhető ismeretek s azok közt, a melyek okvetetlenül az iskolában tanítandók, mikor az iskolák nem lennének túltömve a rájuk nézve felesleges s épen azért túlterhelést okozó ismeretek apró részleteivel.

E kiválasztáshoz azonban több kell a szorosabb értelemben vett szakismeretnél, emberismeret, a részletek áttekintése, *vue d'ensemble*, *philosophia* kell hozzá, a mint hogy ennek mellőzése okozza legtöbb esetben a szakiskolák esetlenségét.

Fokozottabb mérvben lép előtérbe a philosopháló elme mérvadó szerepe egyéb iskolai intézményeknél: a közép- és népiskoláknál és ezek vál-

fajainál. Ezek szervezéséhez hiányzik a közélet szükségleteinek, a szakiskolák berendezésénél rendesen mérvadónak tekintett tanácsa. Írást, olvasást, számvetést s nyelvtant leszámítva, melyeket pedig csupán az ismeretszerzés kapujának tekinthetünk, alig van egy ismerettárgy, mely a merő tapasztalás útján haladni szerető közélet előtt, okvetlen szükségesnek tűnnék föl, a mint hogy, a merő empiria útjain haladó közéletben, hamar viszhangra lelnek amaz ötletek, melyek hol a nyelvészetiekben, hol a történelmieken, hol a physikumokban, hol a földrajzi ismeretekben kívánnák amputálni a középiskolát, az elemi iskolákat pedig egyszer széles ismeretkörre terjesztik ki, viszont másszor megelégesznek azzal, hogy minden ugynevezett realis ismeretet csak olvasókönyvben találjanak elé. A közép és elemi iskoláknak nincs egyetlen ismerettárgya, melyet meg nem próbált volna kiküszöbölni egy-egy divatos ötlet; az ismereteknek nincs egyetlen ága, melylyel viszont meg nem próbálták volna gazdagítani e minden elvben szűkölködő intézeteket. Ez intézetekben vezéreszme, tantárgy, módszer: minden libeg. Elmosódtak határ-vonalaik egymás felé, el a szakiskolák felé s mind ennek oka az egyedül üdvöztőnek hirdetett tapasztalathoz ragaszkodás. A közép és elemi iskolák szervezésében ma azon az állásponton vagyunk, hol minden ötlet jogot formál a meghallgattatásra s viszont a multak tapasztalatain, az értelem követelményein nyugvó legüdvösb gondolat is elbukhatik a naponként felbukkanó sugalmak érdekében.

E válságos helyzetből menekülésnek egyetlen szilárd útja van s ez nem a közönséges tapasztalatra, nem a hagyományokra, nem is a szakiskolákra, sem a tulterhelésre, vagy a szellemi proletariatus aggályaira való hallgatás; mindezek ferde alapra állítják s nem megoldják a problémát. A problema megoldása az e zaklatásokon kifárasztott, de helyes ösztönében meg nem bénított közélet ama követelményeiben keresendő, hogy egészséges, tapintatos, jellemes, intelligens embernek vessék meg az alapját a mondott iskolák; hogy mi módon, az nem a közélet dolga, — elég ha a célzt kitüzte, — hanem a miénk, kik az iskolaügy szolgálatában állunk.

Kétségkívül megvannak a testi épség és egészség fönttartásának elemi szabványai; kövessük.

Az is bizonyos, hogy a jó izlésnek, a jellemnek, a mint megvannak kriteriumai, ép úgy megvannak egyszerű, alkalmazható törvényei; kövessük.

Vajjon egyedül az emberi értelem egysége volna az az elárvult valami, a minek nincs sem delejtűje, sem vezérlő csillaga?

Közmeggyőződéssé kezd már válni, hogy a közélet viszonylagos jólétét, a rendezett társadalmi viszonyokat, az ember megbecsülését az értelmi haladásnak köszönheti. Ez tehát megvan; élvezzük, örülünk neki.

Mindennél világosabb, hogy az ember értelmi erejét hirdetik a századot nagygyá tevő fölfedezések, a physikai és ethikai világ hódításai, valamint az is ép oly világos, hogy az e hódításokban kifejezést lelt törvények szabják meg az értelem határozmányait.

Hogy esik meg mégis, hogy e törvények maig épen arra az intézményre nézve a legkevésbé irányadók, a melyik hivatásánál fogva az értelem utjainak egyengetésére való? Hogy esik meg, hogy épen az iskola belső szervezetében van a legnagyobb ingadozás, holott annak kellene az értelmi világ legragyogóbb központjának lenni, a honnan a társadalomra, a közéletre fény sugározzék?

Azt az egyszerű igazságot nem akarja belátni az iskola, hogy az értelemnek nincsenek külön utjai a közélet, meg az ő számára; hogy a közéletet nem lehet többé kiszolgálni egy oly intézménnyel, melynek formája, módszere, szelleme a régi, a tudományok pedig, a mai közélet elvitázhatatlan alapjai csak úgy vannak ráaaggatva, összefüggés, módszer, szellem nélkül.

Épen csak a szellem, az életet adó eszme hiányzik a mai iskolából, — risum teneatis amici! — az értelem intézményéből.

E szellemet, az értelmi világ központját akarja kultiválni a „Magyar Philosophiai Szemle.“ És e szellemet én az egy középiskolában találok meg.

Bokor József.

A philosophia helyfoglalása főiskoláink tanrendében.

I. A Budapesti kir. magyar tud. egyetem. 1886—1887 második félév.

Különös neveléstan het. 3 óra. Lubrich Ágost.

Különös tanítástan. Ugyanaz.

A társadalmi ethika eszméinek fejlődése, tekintettel a socialismus elméleteire het. 4 óra. Dr. Medveczky Frigyes.

Bevezetés a philosophiába het. 1 óra. Ugyanaz.

Kütfőtanulmány és interpretatio het. 2 óra; tudományos dolgozatok és előadások. (philos. seminarium) Ugyanaz.

Ethika. Társadalmi intézmények befolyása az erkölcsiségre het. 4 óra Dr. Pauer Imre.